



ในบทนี้จะได้มุ่งเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองของประชาชนในชนบท ซึ่งในการวิจัยนี้ได้ศึกษากรณี บ้านวังคล้า อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา ว่า ประชาชนในชุมชนชนบทนั้นมีระดับการสื่อสารทางการเมืองหรือการรับข่าวสารทางการเมืองอยู่ในระดับใด และศึกษาเปรียบเทียบช่องทางที่ข่าวสารทางการเมืองจะเข้าถึงประชาชนในชนบท คือ การเปิดรับสื่อมวลชน และการสื่อสารระหว่างบุคคล ตลอดจน ความเชื่อถือต่อข่าวสารจากช่องทางสื่อสารต่างๆ

การเปิดรับสื่อมวลชน

จากความก้าวหน้าทางวิทยาการ ทำให้มนุษย์สามารถคิดค้นเครื่องมือและวิธีการใหม่ๆ ในการติดต่อสื่อสาร เพื่อให้ทันต่อความต้องการของสังคมที่ไ้ขยายตัวขึ้น และ เป็นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการดำรงชีวิตในสังคมสมัยใหม่ (modern society) จึงได้มีการพัฒนาระบบการติดต่อสื่อสารด้วยสื่อ (media system) ขึ้น เป็นระบบการไร้สื่อที่สามารถไปถึงผู้รับสารจำนวนมากได้ คือ การใช้สื่อสารมวลชน โดยทั่วไปยอมรับกันว่า สื่อมวลชนนั้น ได้แก่ สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสือ ฯลฯ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์

กมอ สมวิเชียร ได้ให้ความสำคัญแก่สื่อมวลชนในแง่ของการเป็นที่มาแห่งความคิดของคน กล่าวคือ " ความคิดอาจเกิดขึ้นได้หลายสาเหตุหลายประการ ประการแรกจากการเห็นและการสัมผัส ประการที่สองความคิดเกิดขึ้นมาจากการได้รับข่าวสารต่างๆ ประการที่สามความคิดเกิดขึ้นได้จากการได้รับแรงกระตุ้นเนื่องจากการได้ยิน ได้ฟัง ได้รู้ ความคิดเห็นของคนอื่น..... อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่มีมากระตุ้นให้เกิดความคิดมากที่สุดในปัจจุบัน คือ การได้รับข่าวสารต่างๆ

บางคนเรียกยุคสมัยปัจจุบันว่า มีลักษณะเด่นตรงที่มีการ "ระเบิด" ของข่าวสาร หรือที่เรียกว่า **information explosion** และตัวการของการก่อให้เกิด "การระเบิด" ดังกล่าวนี้ก็คือสื่อมวลชน อินเทอร์เน็ต หนังสือ หนังสือพิมพ์ วิทยุ และ โทรทัศน์ ^๑

สำหรับในประเทศไทยในภาวะปัจจุบันนั้น ได้มีการใช้ระบบการสื่อสารมวลชนอย่างกว้างขวาง มีการใช้สื่อทุกชนิดทั้ง หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และ ภาพยนตร์ เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารระหว่างรัฐกับประชาชน และ ระหว่างประชาชนกับประชาชนเอง ในการวิจัยนี้จะให้ความสำคัญถึงการเปิดรับสื่อมวลชนสองประเภท คือ วิทยุและหนังสือพิมพ์ อันเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงประชาชนในชนบทได้มาก แต่จะไม่ให้ความสำคัญถึงโทรทัศน์ เนื่องจาก การเปิดรับสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์ในชนบทที่ห่างไกล มีข้อจำกัดด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ประชาชนที่ยากจนไม่สามารถเป็นเจ้าของเครื่องรับโทรทัศน์ได้ และโทรทัศน์ต้องอาศัยพลังงานจากไฟฟ้า ขณะที่หมู่บ้านที่ทำการวิจัยนั้นไม่มีไฟฟ้าเข้าถึง

วิทยุ

การกระจายเสียงทางวิทยุในประเทศไทยเริ่มมีครั้งแรกในปี พ.ศ. 2471 โดยกรมไปรษณีย์โทรเลขทำการทดลองส่งกระจายเสียง และหลังจากนั้นอีก 3 ปี ก็มีการส่งกระจายเสียงเป็นรายการปกติเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2474 หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 รัฐบาลในขณะนั้นได้มองเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐบาลกับประชาชน จึงได้มีการใช้ " วิทยุ " เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารกับประชาชน มีการตั้งกรมโฆษณาการ เพื่อเป็นหน่วยงานที่จะดำเนินการในเรื่องนี้ขึ้นในปี พ.ศ. 2476 (ต่อมา

¹ กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2516), หน้า 91.

ถูกเปลี่ยนชื่อเป็น กรมประชาสัมพันธ์ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2495) มีการตั้ง
 สถานีวิทยุกรุงเทพฯขึ้นมามีภายใต้ความร่วมมือของกรมไปรษณีย์โทรเลขในปี พ.ศ.
 2477 และต่อมาได้โอนกิจการวิทยุกระจายเสียงจากกรมไปรษณีย์โทรเลข
 มาอยู่กับกองกระจายเสียง กรมโฆษณาการ ในปี พ.ศ.2481 และเรียกชื่อว่า
 " สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย " ¹

ในปัจจุบัน ประเทศไทยมีสถานีวิทยุอยู่ 222 สถานี ในจำนวนนี้เป็น
 สถานีวิทยุในกรุงเทพมหานคร 72 สถานี และเป็นสถานีวิทยุในต่างจังหวัด 150
 สถานี² โดยอยู่ภายใต้การดำเนินงานของหน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจ 11
 หน่วยงาน³ การดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงทั้งหมดดำเนินงานภายใต้
 การควบคุมของ ระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2518
 และ คำสั่งคณะกรรมการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 15 ซึ่งมอบอำนาจการควบคุม
 ดูแลให้แก่ คณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (กบว.)⁴

¹โปรดดูรายละเอียดใน Siricahi Sirikaya, "Communication Policy and Planning in Thailand", paper presented in Seminar in Communication Policy and Planning at the East West Center, Honolulu, August 1979.

²ระวีวรรณ ประกอบผล, " นโยบายสื่อมวลชนไทย : ศึกษาเฉพาะวิทยุและโทรทัศน์ " วารสารนิเทศศาสตร์ (ปีการศึกษา 2523), หน้า 131.

³สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, สภาพปัจจุบันของสื่อมวลชน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญผล, 2522), หน้า 14.

⁴รายละเอียดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และการดำเนินงานของ กบว. โปรดดูใน ระวีวรรณ ประกอบผล, " นโยบายสื่อมวลชนไทย : ศึกษาเฉพาะวิทยุและโทรทัศน์ " .

ในการวิจัยนี้ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ การครอบครองเครื่องรับวิทยุ ความดีในการรับฟังวิทยุ ความสนใจต่อรายการวิทยุประเภทต่างๆ และ ความดีในการรับฟังข่าวและประกาศของทางราชการ

ประเด็นแรกที่พิจารณา คือ การครอบครองเครื่องรับวิทยุ ร้อยละ 83.3 ของประชากรวิจัยตอบว่าที่บ้านของคนมีวิทยุ และในจำนวน ร้อยละ 16.7 ซึ่งไม่มีวิทยุที่บ้านนั้น ส่วนใหญ่ทราบว่า จะสามารถไปรับฟังวิทยุได้ที่ใดในหมู่บ้าน เมื่อพิจารณาถึงความดีในการรับฟังวิทยุ ตามตารางที่ 2 พบว่า ผู้ที่รับฟังวิทยุเป็นประจำทุกวันมีถึงร้อยละ 64.4 และอีกร้อยละ 17.6 เป็นผู้ที่รับฟังบ่อยครั้ง (สองสามวันฟังครั้งหนึ่ง) ส่วนประชากรที่รับฟังวิทยุในระดั้มความดีค่อนข้างต่ำ คือ น้อยกว่าสัปดาห์ละ 1 ครั้งและไม่เคยรับฟังเลย นั้นมีเพียงร้อยละ 14.7 และ 3.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 2

ความดีในการรับฟังรายการวิทยุ

ความดีของการรับฟัง	จำนวน	ร้อยละ
ฟังเป็นประจำทุกวัน	201	64.4
รับฟังบ่อยครั้ง	55	17.6
รับฟังบ้างนานๆครั้ง	46	14.7
ไม่เคยฟังเลย	10	3.2
รวม	312	100

จากการศึกษาเกี่ยวกับการใช้สื่อมวลชนในชนบท หรือในสังคมที่กำลังพัฒนาขึ้น พบว่า วิทยุเป็นสื่อมวลชนประเภทเดียวที่เข้าถึงประชาชนได้มากที่สุด กล่าวคือ มีความสามารถในการเข้าถึงมวลชน (accessibility of mass media) ได้มากที่สุด ศิริชัย ศิริภายะ สรุปผลการวิจัยเรื่อง การใช้สื่อมวลชนของคนยากจนในชนบท ว่า ความยากจนในชนบทมิได้เป็นสิ่งชักขวางการใช้สื่อมวลชน แต่สื่อมวลชนแต่ละชนิดจะมีความสามารถในการเข้าถึงคนยากจนในชนบทต่างกัน วิทยุเป็นสื่อมวลชนที่คนยากจนในชนบทใช้อยู่เป็นประจำ¹

การที่วิทยุสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างมากนั้น น่าจะเป็นเพราะ วิทยุเป็นสื่อที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด แม้แต่ในชนบทที่ห่างไกลและทุรกันดาร ชาวชนบทก็ยังสามารถใช้วิทยุในการรับฟังข่าวสารและรายการต่างๆ ได้ โดยสภาพภูมิประเทศไม่เป็นอุปสรรค เนื่องจากการใช้ระบบทรานซิสเตอร์และการที่มีสถานีวิทยุกระจายอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศเป็นจำนวนมาก ประกอบกับเครื่องรับวิทยุมีราคาไม่แพงจนเกินความสามารถของชาวชนบทที่จะเป็นเจ้าของได้ นอกจากนี้ การศึกษา ยังไม่เป็นอุปสรรคต่อการรับฟังวิทยุ กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทยังมีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ แต่การรับฟังวิทยุไม่จำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานด้านการศึกษาแต่อย่างใด และการรับฟังวิทยุนั้น ผู้ฟังไม่ต้องใช้ความตั้งใจหรือมีความเคร่งเครียดในการเปิดรับเหมือนการใช้สื่อประเภทอื่นๆ เช่น สิ่งพิมพ์ต่างๆ ผู้รับสารสามารถทำงานหรือดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ไปได้ควบในขณะที่รับฟังวิทยุ ด้วยเหตุนี้ ทำให้วิทยุเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนในชนบทได้มาก



¹ศิริชัย ศิริภายะ, " การใช้สื่อมวลชนของคนยากจนในชนบท ",
นิตยสาร 5 (ตุลาคม 2519), หน้า 68.

ตารางที่ 3
ประเภทรายการวิทยุที่สนใจรับฟัง

ประเภทรายการ	จำนวน	ร้อยละ
การถ่ายทอดข่าวและวิเคราะห์ข่าว	115	36.9
ประกาศของทางราชการ	4	1.3
รายการเพลง	127	40.7
รายการบันเทิง	56	17.9
อื่นๆ	10	3.2
รวม	312	100

จากตารางที่ 3 แสดงถึงความสนใจที่ประชากรวัยฉกรรจ์มีต่อรายการวิทยุประเภทต่างๆ โดยในการสอบถามให้ระบุถึงรายการที่สนใจฟังมากที่สุด ผลคือร้อยละ 58.6 ของผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่า สนใจฟังรายการประเภทบันเทิง ได้แก่ละครวิทยุ ลีเกะ หมอลำ และรายการเพลง ส่วนผู้ที่สนใจในรายการถ่ายทอดข่าวและวิเคราะห์ข่าว และ รายการประกาศของทางราชการ-คำปราศรัย มีจำนวนร้อยละ 36.9 และ 1.3 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาประกอบกับคำถามที่ว่า " ในสัปดาห์หนึ่งๆ ท่านฟังรายการ ถ่ายทอดข่าวทุกวัน " ร้อยละ 44.6 ของประชากรระบุว่า ฟังรายการถ่ายทอดข่าว เป็นประจำทุกวัน และผู้ที่ตอบว่า ในสัปดาห์หนึ่งฟังรายการถ่ายทอดข่าวสองสามวัน มีร้อยละ 24.7 ส่วนผู้ที่รับฟังนานๆ ครั้ง หรือ ไม่เคยรับฟังเลยมีจำนวนไม่มากนัก (ร้อยละ 20.5 และ 10.3 ตามลำดับ)

จากผลของการศึกษาของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาสื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียง พบว่า ร้อยละ 40-53 ของรายการวิทยุ เป็นรายการประเภทบันเทิง รายการข่าวร้อยละ 20-27 รายการเกี่ยวกับความรู้ร้อยละ 13-27 และประมาณร้อยละ 6-12 เป็นการโฆษณาและบริการธุรกิจ¹ เมื่อพิจารณาถึงผู้ที่ให้ความสนใจกับรายการถ่ายทอดข่าวและผู้ที่รับฟังรายการถ่ายทอดข่าวเป็นประจำ ก็นับได้ว่าเป็นอัตราที่สูงพอสมควร

เหตุที่เป็นเช่นนี้ น่าจะเป็นเพราะ รายการถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเป็นรายการภาคบังคับ ตามระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2518 ข้อ 30 กำหนดให้สถานีวิทยุกระจายเสียงต้องถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยตามกำหนดเวลาที่แน่นอน เช่น 7.00-8.00 น. 12.30-12.45 น. 19.00-19.30 น. และ 20.00-20.30 น. และ ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินฉบับที่ 15 ยังได้กำหนดไว้อีกว่า ให้ทุกสถานีคอยรับฟังและถ่ายทอดรายการข่าวที่สำคัญที่ออกอากาศจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยทุกครั้ง ทำให้ประชาชนในชนบทมีโอกาสดูรับฟังข่าวได้มาก นอกจากนี้จากการวิจัยของ เกศรินทร์ สุทธิไสย

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, การศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนต่อการศึกษาระดับบ้าน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญผล, 2521), หน้า 30.

ยังพบว่า อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนในชนบทสนใจฟังรายการข่าว คือ การฟังรายการข่าวเป็นเครื่องแสดงถึงว่า ตนเป็นผู้ฉลาดทันต่อเหตุการณ์ อีกด้วย¹

หนังสือพิมพ์

สื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์ เป็นสื่อมวลชนที่สามารถให้รายละเอียดเกี่ยวกับสารที่ต้องการถ่ายทอดได้มาก ในรูปของตัวอักษรและภาพประกอบ การอ่านหนังสือพิมพ์เป็นประจำจะช่วยให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์รอบๆตัว ทราบข่าวสารความเคลื่อนไหวต่างๆในสังคม ตลอดจนมีความคิดอ่านที่ทันสมัยด้วย จากรายงานการสำรวจข้อมูลพื้นฐานในเขตโครงการชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง พบว่า หนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่มีความสำคัญต่อประชาชนในชนบทรองลงมาจากวิทยุ²

หนังสือพิมพ์ เป็นสื่อมวลชนที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย โดยหมอมรค์เลย์ ได้ออกหนังสือพิมพ์ฉบับแรกขึ้นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2387 ชื่อ The Bangkok Recorder หรือ หนังสือจดหมายเหตุ และหลังจากนั้นก็ยังมีหนังสือพิมพ์เกิดขึ้นเรื่อยๆ หนังสือพิมพ์รายวันฉบับแรกทีออกในประเทศไทย คือ The Siam Daily Advertiser ออกโดยชาวต่างประเทศสองคน คือ John Smith และ Thomas S. Andrews ในวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2411 ในระยะแรก

ว่าที่เรือตรีหญิง เกศรินทร์ สุทธิไสย, " พฤติกรรมการสื่อสารในชนบท : การสำรวจทางสังคม ณ อำเภอบางฉกรรจ์ จังหวัดลพบุรี " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, แผนกวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มัธยมศึกษาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520),

²โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยมหิดล, รายงานการสำรวจข้อมูลพื้นฐานในเขตโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง พ.ศ.2517 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519), หน้า 404.

การออกหนังสือพิมพ์เป็นที่แพร่หลายมากในหมู่เชื้อพระวงศ์โดยเฉพาะ ในสมัย
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีหนังสือพิมพ์ที่พิมพ์จำหน่ายถึง 20 ฉบับ
รวมหนังสือพิมพ์จีน สองฉบับและอังกฤษหนึ่งฉบับ¹ ในปัจจุบันหนังสือพิมพ์ที่พิมพ์
จำหน่ายทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศรวมแล้วกว่า 50 ฉบับ นอกจากนั้น
ในแต่ละท้องถิ่นยังมีหนังสือพิมพ์ประจำท้องถิ่นที่พิมพ์จำหน่ายอีกเป็นจำนวนไม่น้อยด้วย

ในประเด็นแรกจะไต่พิจารณาถึง ประสพการณ์ในการอ่านหนังสือพิมพ์
ของประชากรวิจัย พบว่า ผู้ที่เคยอ่านหนังสือพิมพ์มีจำนวนร้อยละ 60.9 ส่วน
อีกร้อยละ 39.1 ไม่เคยอ่านหนังสือพิมพ์เลย การรับข่าวสารโดยผ่านทางหนังสือ
พิมพ์นั้น ต้องคำนึงถึงความสามารถในการไต่หนังสือพิมพ์มาอ่านด้วย เนื่องจาก
ในชนบทนั้นไม่สามารถหาหนังสือพิมพ์ได้สะดวกเหมือนในเมืองใหญ่ และ ฐานะทาง
เศรษฐกิจของประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่สามารถซื้อหนังสือพิมพ์มาอ่านได้เป็น
ประจำ จากการวิจัยพบว่า ประชากรวิจัยส่วนใหญ่ไม่เคยซื้อหนังสือพิมพ์มาอ่าน
เลย คือ ร้อยละ 70.2 ส่วนผู้ที่ตอบว่าซื้อทุกครั้งที่ผ่านมาผ่านร้านขายหนังสือพิมพ์
จำนวนมากรองลงมา คือ ร้อยละ 24.7 ซึ่งเป็นการซื้อในความดีที่ไม่แน่นอน
นอกจากนั้นเป็นผู้ซื้อนานาครั้ง เพื่อวัตถุประสงค์อื่นนอกเหนือจากการรับข่าวสาร
เช่น การตรวจผลการออกสลากกินแบ่งรัฐบาล และ ผู้ที่ซื้อเป็นประจำทุกวัน ซึ่งมี
จำนวนน้อยมาก คือ ร้อยละ 2.9

ข้อมูลอีกส่วนที่ยืนยันว่า การรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์นั้นอยู่ในระดับที่
ไม่สูงนักก็คือ ร้อยละ 44.2 ไม่ทราบว่าจะไปหาหนังสือพิมพ์อ่านได้ที่ใดในหมู่บ้าน
ซึ่งกลุ่มนี้มีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์โดยตรงน้อยมาก

¹เสลา เระระจุ, หนึ่งศตวรรษหนังสือพิมพ์ไทย (ทรนคร : รวม
สาสน์, 2509), หน้า 453.

ตารางที่ 4
ความถี่ของการอ่านหนังสือพิมพ์

ความถี่ของการอ่าน	จำนวน	ร้อยละ
อ่านประจำทุกวัน	12	3.8
อ่านเกือบทุกวัน	30	9.6
เคยอ่านบ้าง	126	40.4
ไม่เคยอ่านเลย	144	46.2
รวม	312	100

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะไม่ได้ซื้อหนังสือพิมพ์มาอ่านเอง บุคคลก็สามารถหาหนังสือพิมพ์อ่านได้ จึงควรพิจารณาความถี่ในการอ่านหนังสือพิมพ์ของประชาชนด้วย จากตารางที่ 4 แสดงว่า ประชากรวิจัยส่วนใหญ่ก็ยังคงอยู่ในกลุ่มที่ไม่เคยอ่านหนังสือพิมพ์เลย คือ ร้อยละ 46.2 มีผู้ที่เคยอ่านบ้างราวสัปดาห์ละวันหรือสองวันอยู่ ร้อยละ 40.4 ส่วนผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์เป็นประจำหรือค่อนข้างสม่ำเสมอมีอยู่ไม่มากนัก คือ ร้อยละ 9.6 สำหรับผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประมาณสัปดาห์หรือห้าวันต่อสัปดาห์ และ ร้อยละ 3.8 ที่อ่านหนังสือพิมพ์เป็นประจำทุกวัน

ในแง่ของเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ ผลการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือพิมพ์รายวัน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้จำแนกว่า ครึ่งหนึ่งของเนื้อหาทั้งหมดในหนังสือพิมพ์ เป็นข่าวสารทั่วไป ประมาณหนึ่งในสี่ เป็นคอลัมน์เกี่ยวกับความรู้ การศึกษา วัฒนธรรม อีกหนึ่งในหก เป็นการโฆษณา และส่วนที่เหลือเป็นคอลัมน์บันเทิง กีฬา และอื่นๆ แต่ในการวิจัยนี้ได้แยกแยะคอลัมน์ที่สนใจมากที่สุดเป็น 5 ประเภท คือ ชาวอาชญากรรม-ชาวสังคม ชาวกีฬา ชาวบันเทิงภาพยนต์ ชาวการเมือง-ชาวราชการ และอื่นๆ

ตารางที่ 5
คอลัมน์ในหนังสือพิมพ์ที่สนใจมากที่สุด

ประเภทของคอลัมน์	จำนวน	ร้อยละ
ชาวอาชญากรรม-ชาวสังคม	79	47.0
ชาวการเมือง-ชาวราชการ	48	28.6
ชาวบันเทิง-ภาพยนต์	22	13.2
ชาวกีฬา	11	6.5
อื่นๆ	8	4.7
รวม	168*	100

หมายเหตุ * จำนวนผู้ที่เหลือตอบว่าไม่เคยอ่านเลย 144 คน

จากจำนวนผู้ที่ตอบว่าเคยอ่านหนังสือพิมพ์ 168 คนซึ่ง ังคิกเป็นร้อยละ 53.8 ของประชากรวิจัย ผู้ที่ให้ความสนใจกับคอลัมน์ข่าวอาชญากรรม-ข่าวสังคม มีจำนวนร้อยละ 47.0 ซึ่งมากที่สุดเมื่อเทียบกับคอลัมน์อื่นๆ คอลัมน์ที่ได้รับความสนใจรองลงมา คือ คอลัมน์ข่าวการเมือง-ข่าวราชการ มีผู้ให้ความสนใจสูงสุดร้อยละ 28.6 นอกจากนั้นให้ความสนใจกับรายการประเภทอื่นๆ เช่น ข่าวกีฬา ข่าวบันเทิง-ภาพยนตร์ ฯลฯ

จากข้อมูลเกี่ยวกับการ เปิดรับข่าวสารทางหนังสือพิมพ์ที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ความสามารถในการเข้าถึงประชาชนของสื่อมวลชนประเภทนี้มีขอบเขตจำกัด เนื่องจากจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาเข้ามาเกี่ยวข้อง ผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์ได้เข้าใจพอที่จะรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ได้อย่างสม่ำเสมอ นั้น ต้องเป็นผู้ที่มีการศึกษาพอสมควร ในชุมชนชนบทของไทยนั้น ระดับของการศึกษาของประชาชนโดยเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาวินิจฉัยนี้ มีผู้ที่สามารถอ่านเขียนหนังสือไทยได้อย่างดีเพียง ร้อยละ 31.7 ถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 แต่เมื่อจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแล้วก็ได้ใช้ความรู้เกี่ยวกับการอ่านเขียนนึก ทำให้ความสามารถในการอ่านและเขียนลดลงตามลำดับ ทำให้ผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์อย่างสม่ำเสมอมีไม่มากนัก

นอกจากนี้ การจะได้อ่านหนังสือพิมพ์มาอ่าน ก็เป็นข้อจำกัดความสามารถในการเข้าถึงมวลชนของหนังสือพิมพ์อีกด้วย ในหมู่บ้าน หนังสือพิมพ์ไม่ใช่สิ่งที่จะหาได้ง่ายๆ เช่น ในเขตกรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่อื่นๆ ผู้ที่ต้องการอ่านหนังสือพิมพ์ไม่สามารถจะหาซื้อได้จากร้านค้าทั่วไปในหมู่บ้าน เนื่องจากหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่พิมพ์จากกรุงเทพฯ จึงไม่สามารถจะแพร่กระจายไปถึงชนบทที่ห่างไกลและมีการคมนาคมไม่สะดวกนัก ถึงแม้จะมีที่อ่านหนังสือพิมพ์ในหมู่บ้าน แต่ก็มักจะมีปัญหาด้านความสะอาด หนังสือพิมพ์ที่ได้อ่านจึงเป็นหนังสือพิมพ์เก่า ไม่น่าสนใจ และหากจะอ่านหนังสือพิมพ์ก็ต้องมีความตั้งใจ ให้อ่านและให้ความสนใจต่อการอ่านอย่างจริงจัง ไม่สามารถอ่านไปพร้อมกับการทำสิ่งอื่นๆ ได้

การสื่อสารระหว่างบุคคล

ในสังคมสมัยใหม่เช่นในปัจจุบัน การสื่อสารระหว่างบุคคล อันเป็นการสื่อสารทั้งเดิมของสังคมมนุษย์อาจถูกมองข้ามความสำคัญไป แต่ในทางความเป็นจริงแล้ว การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นระบบการสื่อสารที่คงมีอยู่ในทุกสังคม เพียงแต่ว่าจะมีบทบาทมากน้อยและเด่นชัดเพียงใด

เอเวอเรท โรเจอร์ส กล่าวถึง ความเปลี่ยนแปลงอันอาจเกิดขึ้นได้ ในกรณีที่เราได้มีการติดต่อกับผู้อื่น เช่น พระ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน การติดต่อกับญาติ เพื่อนฝูงที่รู้จัก หรือ เจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองก็อาจมีผลต่อการพัฒนาได้เช่นกัน โรเจอร์ส กล่าวว่า สื่อมวลชนมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้ แต่การสื่อสารระหว่างบุคคลช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ¹

ทอล ลาซาร์สเฟลด์ ได้ศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้ง และเสนอว่า มีลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลที่เอื้ออำนวยต่อการชักจูงใจอยู่ 5 ประการ คือ

1. การติดต่อบetweenบุคคลเป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีกฎเกณฑ์บังคับ เป็นการบังเอิญโดยไม่ตั้งใจ การจะหลีกเลี่ยงการรับฟังหรือสนทนาเป็นไปไต่ยากกว่าการรับฟังจากสื่อมวลชน ในการรับฟังสื่อมวลชนนั้นอาจหลีกเลี่ยงไม่รับฟังเนื้อหาที่ขัดแย้งกับความคิดเห็นของตน หรือเรื่องที่ตนไม่สนใจได้

2. การติดต่อบetweenบุคคลแบบเผชิญหน้า เปิดโอกาสให้สามารถบิ่คหุ้่นเนื้อเรื่องได้ หากผู้ทำหน้าที่เป็นผู้สื่อสารได้รับการต่อต้านจากผู้ฟังของตน ก็อาจเปลี่ยนเรื่องสนทนาไปอีกแบบหนึ่งได้

3. ความสัมพันธ์โดยตรงของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อบetweenบุคคลแบบเผชิญหน้าช่วยสนับสนุนต่อเนื้อหาที่ผู้รับสารยอมรับ และโต้แย้งต่อเนื้อหาที่ผู้รับสารไม่ยอมรับ

¹Everette M. Rogers and Floyd F. Sheemaker, Communication of Innovation (New York : Free Press 1971), p.145.

4. ผู้รับสารบางคนมักจะเชื่อถือในข้อคิดเห็นและทัศนคติของผู้ที่เขารูจัก และนับถือ มากกว่าจะเชื่อบุคคลอื่นที่เขาไม่รู้จักที่มาติดต่อบอกข้อสารด้วย

5. ในการติดต่อบอกข้อสารระหว่างบุคคลนั้น บางครั้งผู้ที่ทำการสื่อสารอาจประสบผลสำเร็จตามจุดหมายหมายของตนโดยไม่ได้มีการตั้งใจให้ผู้ฟังยอมรับทัศนคติของเขา

จะเห็นได้ว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลสามารถมีอิทธิพลในการชักจูงใจบุคคลให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติจากเดิมที่เป็นอยู่ได้ และนอกจากนี้ตามแนวความคิดเกี่ยวกับ การสื่อสารสองชั้นตอน นั้น การสื่อสารจากแหล่งสารประเภทสื่อมวลชน อาจจะไม่ผ่านไปยังผู้รับสาร โดยตรง แต่จะผ่านโยงโยแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมอีกชั้นหนึ่ง และโยงโยแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้น มิได้ทำหน้าที่ในการส่งผ่านข่าวสารแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะมีบทบาทในการให้ข่าวสาร แคงเคิม ขยาย บิดเบือน หรือแปรเปลี่ยนข่าวสารไปเรื่อยๆ ดังนั้นระหว่างสื่อมวลชนกับผู้รับสารบางส่วนนั้น จะมีฉากกั้นกรอง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ที่จะกั้นกรองและแปรเปลี่ยนสารที่ส่งผ่านไปบ้าง¹

ในการวิจัยนี้ ได้ให้ความสนใจกับการสื่อสารระหว่างบุคคลในชนบท ว่าในหมู่บ้านที่เป็นหน่วยวิจัยนี้ มีพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นอย่างไร สารที่ได้รับจากผู้นำความคิดเห็น หรือ ช่องทางที่มีบทบาทในการส่งผ่านสารต่าง ๆ นั้น เป็นสารประเภทใด มีความแตกต่างกันอย่างไรหรือไม่ โดยช่องทางต่างๆที่เลือกมาศึกษา คือ การรวมกลุ่มพูดคุยกับเพื่อนบ้าน พระภิกษุ ผู้ใหญ่บ้าน การประชุมชาวบ้าน ครู ช่างราชการ

¹V.O.Key, Public Opinion and American Democracy (New York : Knopf 1961) p. 361.

ตารางที่ 6
ความถี่ของการใช้ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคลต่างๆ

ช่องทางสื่อสาร	ความถี่ของการใช้สื่อ				รวม	\bar{X} S.D.
	สูง (1)	ปานกลาง (2)	ต่ำ (3)	ไม่เคย (4)		
การรวมกลุ่มพูดคุย ระหว่างเพื่อนบ้าน	30.1 (94)	22.8 (71)	25.0 (78)	22.1 (69)	100 (312)	2.391 1.135
พระภิกษุ	8.3 (26)	9.6 (30)	52.9 (165)	29.2 (91)	100 (312)	3.029 0.850
การประชุมชาวบ้าน	31.1 (99)	17.0 (53)	20.5 (64)	30.8 (96)	100 (312)	2.503 1.227
ผู้ใหญ่บ้าน	42.3 (132)	17.6 (55)	33.7 (105)	6.4 (20)	100 (312)	2.042 1.009
ครู	21.5 (67)	14.7 (46)	32.4 (101)	31.4 (98)	100 (312)	2.724 1.129
ข้าราชการ	27.2 (85)	14.4 (45)	16.0 (50)	42.3 (132)	100 (312)	2.734 1.261

หมายเหตุ

- ตัวเลขแถวบน คือ ร้อยละ

- ตัวเลขในวงเล็บ คือ จำนวนคน

จากตารางที่ 6 จะเห็นได้ว่า ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ ถูกใช้ในความถี่สูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับช่องทางอื่นๆคือ ผู้ใหญ่บ้าน (ร้อยละ 42.3) โดยมีค่าเฉลี่ยของความถี่อยู่ในระดับปานกลาง (มัธยัมเลขคณิตเท่ากับ 2.042) และการกระจายของข้อมูลจากค่าเฉลี่ยน้อยกว่าความถี่ของการใช้ช่องทางอื่นๆ ยกเว้น พระภิกษุ (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.009) การประชุมชาวบ้านและการ รวมกลุ่มพูดคุยระหว่างเพื่อนบ้านเป็นช่องทางที่มีผู้ใช้ในลำดับรองลงมา คือ ร้อยละ 31.7 ระบุว่าเข้าร่วมการประชุมชาวบ้านเสมอ และร้อยละ 30.1 ทอบว่าได้เข้าร่วม กลุ่มพูดคุยระหว่างเพื่อนบ้านเป็นประจำ เมื่อพิจารณาจากประชากรทั้งหมด พบว่า ค่าเฉลี่ยของความถี่ในการใช้สื่อทั้งสองประเภทนี้อยู่ระหว่างช่วงความถี่ปานกลางและ ต่ำ คือเท่ากับ 2.503 และ 2.391 ตามลำดับ โดยมีการกระจายของข้อมูลในระดับ ที่ใกล้เคียงกัน คือ 1.227 และ 1.135

ส่วนช่องทางที่ถูกใช้ค่อนข้างน้อย คือ พระภิกษุ มีเพียงร้อยละ 8.3 ของ ประชากรที่ได้พบปะพูดคุยกับพระภิกษุเป็นประจำ ขณะที่ส่วนใหญ่มีการพูดคุยในความถี่ ที่ต่ำหรือไม่เคยพูดคุยเลย ซึ่งมีจำนวนร้อยละ 52.9 และ 29.2 ตามลำดับ ค่าเฉลี่ย ของความถี่ในการพูดคุยกับพระภิกษุ เท่ากับ 3.029 ซึ่งอยู่ในช่วงความถี่ต่ำถึงไม่เคย ใช้สื่อนี้เลย และการกระจายของข้อมูลต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับความถี่ในการใช้สื่ออื่นๆ คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.850 แสดงว่า แม้แต่ในสังคมชนบทซึ่งดูเหมือน ว่าสถาบันศาสนาจะมีอิทธิพลต่อประชาชนมากกว่าเขตในเมือง ประชาชนก็ได้รับการ ด่ายทอกข่าวสารจากพระภิกษุในความถี่ที่ค่อนข้างต่ำ และเมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาของ การพูดคุยกับพระภิกษุแล้ว พบว่า เนื้อหาของเรื่องราวที่พูดคุยสนทนากับพระภิกษุโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเรื่องทั่วไป เรื่องเกี่ยวกับพระธรรมคำสั่งสอนและกิจของสงฆ์ ซึ่งมี จำนวนถึงร้อยละ 70.2 มีเพียงร้อยละ 0.6 เท่านั้นที่มีการพูดคุยกับพระภิกษุถึงข่าว สารของทางราชการที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านหรือชาวบ้านเมืองทั่วไป

สำหรับช่องทางราชการนั้น มีผู้ทอบว่า เข้าร่วมประชุมเมื่อข้าราชการ จากอำเภอเรียกประชุมชาวบ้านทุกครั้ง ร้อยละ 27.2 และไม่เคยเลย ร้อยละ 42.3

ตารางที่ 7
เนื้อหาของกรไล้ของทางการสื่อสารระหว่างบุคคลชนิดต่างๆ

ช่องทางกรสื่อสาร	เนื้อหาของสาร			รวม
	ทั่วไป	การเมือง	ไม่กอบ	
เพื่อนบ้านทั่วไป	97.4 (304)	2.6 (8)	-	100 (312)
การรวมกลุ่มพูดคุย ระหว่างเพื่อนบ้าน	72.4 (226)	5.5 (17)	22.1 (69)	100 (312)
พระภิกษุ	70.2 (219)	0.6 (2)	29.2 (91)	100 (312)
ผู้ใหญ่บ้าน	83.7 (261)	9.9 (31)	6.4 (20)	100 (312)
ครู	59.3 (185)	9.3 (29)	31.4 (98)	100 (312)
ข้าราชการ	52.6 (164)	5.1 (16)	42.3 (132)	100 (312)

หมายเหตุ - คิวเลขแถวบน คือ จำนวนร้อยละ
- คิวเลขในวงเล็บ คือ จำนวนคน



เพื่อจะพิจารณาว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลในหมู่บ้านที่เป็นหน่วยวิจัยนั้นมีลักษณะเป็นการสื่อสารทางการเมืองเพียงใด และช่องทางใดใช้ในการสื่อสารทางการเมืองในระดับใด จึงได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นที่พูดคุยกับบุคคลต่างๆ ซึ่งเป็นช่องทางของการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งในตารางที่ 7 ได้แยกประเภทเนื้อหาของสาร เป็น สารทั่วไป เช่น เรื่องการห้ามมาหากิน ทุกข์สุข เหตุการณ์ทั่วไปภายในหมู่บ้าน เรื่องราวสนุกสนาน ฯลฯ และข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองและสังคมทั่วไป เช่น ข่าวราชการ ข่าวสารบ้านเมืองที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน เหตุการณ์สำคัญๆ ทางการเมืองระดับประเทศ

ผลการรวบรวมข้อมูลพบว่า ประชากรวิจัยใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อการส่งผ่านข่าวสารทางการเมืองในระดับต่ำ ผู้ใหญ่บ้าน เป็นช่องทางสื่อสารทางการเมืองที่ถูกใช้มากที่สุดโดยเปรียบเทียบช่องทางอื่นๆ แคตตีเพียงร้อยละ 9.9 ของประชากรเท่านั้นที่ตอบว่า ในการพูดคุยกับผู้ใหญ่บ้านหรือกรรมการหมู่บ้าน จะพูดคุยกันในเรื่องเกี่ยวกับข่าวของทางราชการที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน หรือข่าวสารบ้านเมืองต่างๆไป

ส่วนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อถือต่อแหล่งสาร ซึ่งหมายถึง การที่ผู้รับสารจะไว้วางใจและเชื่อถือต่อแหล่งสาร ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประเภทของแหล่งสารนั้นๆ จากตารางที่ 8 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างช่องทางของการสื่อสารระหว่างบุคคลในหมู่บ้าน ได้แก่ พระภิกษุ ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อนบ้าน ครู ผู้อาวุโส และอื่นๆ พบว่า ประชากรจำนวนร้อยละ 68.3 ระบุว่า ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ให้ข่าวสารที่เชื่อถือได้มากที่สุดแก่เขา รองลงมา คือ ผู้อาวุโส ร้อยละ 13.5 และนอกจากนั้นได้รับความเชื่อถือไม่มากนัก

ตารางที่ 8
ความเชื่อต่อแหล่งข่าวสารในหมู่บ้าน

แหล่งข่าวสาร	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ใหญ่บ้าน	213	68.3
ผู้อาวุโส	42	13.5
พระภิกษุ	19	6.1
เพื่อนบ้าน	8	2.6
ครู	7	2.2
อื่นๆ	19	6.1
ไม่ตอบ	4	1.3
รวม	312	100

การที่ประชากรส่วนใหญ่มีใ้ใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล ในการรับข่าวสารทางการเมืองหรือข่าวราชการนั้น น่าจะสอดคล้องกับข้อสังเกตที่ว่า คนไทยทั่วไปยังมีความสนใจการเมืองในระดับที่ไม่สูงนัก เรื่องการเมืองการปกครองในความคิดเห็นของชาวชนบท ยังคงเป็นเรื่องที่อยู่ห่างไกลจากชีวิตความเป็นอยู่ของเขา และเป็นเรื่องของผู้มีอำนาจวาสนาในเมืองหลวง มิใช่เรื่องของประชาชนทั่วไปเช่นพวกเขา อีกทั้งความสามารถในการทำความเข้าใจกับเรื่องราวและประเด็นทางการเมืองซึ่งเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อนและมีความเป็นนามธรรมก็มีไม่มากนัก

การสื่อสารทางการเมือง

ในส่วนนี้จะได้พิจารณาถึงระดับของการรับการสื่อสารทางการเมืองของประชากรที่เป็นหน่วยวิจัย ทั้งโดยการเปิดรับสื่อมวลชน และ โดยการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยในการจำแนกระดับการสื่อสารทางการเมืองนั้น ได้พิจารณาจากความถี่ในการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากช่องทางสื่อสารต่างๆ โดยให้ความสำคัญกับการเปิดรับสื่อมวลชน และ การสื่อสารระหว่างบุคคลเท่าๆกัน

จากตารางที่ 9 จะเห็นได้ว่า ประชากรส่วนใหญ่มีระดับการสื่อสารทางการเมืองอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ คือ ร้อยละ 76.9 และผู้ที่มีการสื่อสารทางการเมืองอยู่ในระดับสูงมีจำนวนน้อยเพียง ร้อยละ 1.6 เท่านั้น ส่วนที่เหลือออกนั้นจัดอยู่ในกลุ่มผู้ที่มีการสื่อสารทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 9
ระดับของการสื่อสารทางการเมือง

ระดับการสื่อสารทางการเมือง	จำนวน	ร้อยละ
สูง	5	1.6
ปานกลาง	67	21.5
ต่ำ	240	76.9
รวม	312	100

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 10
บทบาทของสื่อช่องทางต่างๆในการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมือง		ชาวการเมืองที่เกี่ยวข้อง		ชาวการเมืองทั่วไป	
ช่องทาง	สื่อ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การเปิดรับสื่อมวลชน	วิทยุ	133	42.6	177	56.7
	หนังสือพิมพ์	6	1.9	12	3.8
การสื่อสารระหว่างบุคคล	เพื่อนบ้าน	15	4.8	9	2.9
	ผู้ใหญ่บ้าน	83	26.6	10	3.2
	พระภิกษุ	-	-	-	-
	ข้าราชการ	7	2.2	2	0.6
	นักการเมือง	1	0.3	-	-
รวม		245*	78.5	210**	67.3

หมายเหตุ - ร้อยละ คัดจากจำนวนเต็ม 312 คน

* ส่วนที่เลือกตอบว่าไม่เคยได้รับข่าวสารดังกล่าว 67 คน (ร้อยละ 21.5)

** ส่วนที่เลือกตอบว่าไม่เคยได้รับข่าวสารดังกล่าว 102 คน (ร้อยละ 32.7)

เมื่อพิจารณาถึงการสื่อสารทางการ เมืองในชนบทโดยจำแนกตามบทบาทของช่องทางสื่อสาร ดังที่แสดงไว้ในตารางที่ 10 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างช่องทางต่างๆ วิทยูเป็นสื่อที่ประชาชนในชนบทใช้เพื่อรับข่าวสารของทางราชการที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านของตนเองและข่าวการเมืองเศรษฐกิจสำคัญๆ ทั่วประเทศมากที่สุด คือ ร้อยละ 42.6 และร้อยละ 56.7 และช่องทางที่มีการใช้รับข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านของตนเองรองลงมาเป็นสื่อประเภทบุคคล คือ ผู้ใหญ่บ้าน แต่สำหรับข่าวการเมือง เศรษฐกิจทั่วไป ผู้ที่ระบุว่ามิใช่ผู้ใหญ่บ้านเป็นแหล่งสารมีเพียง ร้อยละ 3.2 ซึ่งใกล้เคียงกับหนังสือพิมพ์ คือ ร้อยละ 3.8

จะเห็นได้ว่า วิทยู นอกจากจะเป็นสื่อมวลชนที่เข้าถึงประชาชนได้มากที่สุดแล้ว ยังเป็นช่องทางของการสื่อสารทางการเมืองที่สำคัญกว่าสื่อมวลชน หรือสื่อบุคคลประเภทอื่นอย่างมาก ซึ่งน่าจะเป็นผลจากการที่วิทยูมีราคาไม่แพง ประชาชนในชนบทสามารถเป็นเจ้าของได้ ข้อจำกัดในด้านการศึกษาของประชาชนไม่ใช่อุปสรรคในการรับฟังข่าวจากวิทยู ดังที่ไค้กล่าวมาแล้ว การที่วิทยูกระจายเสียงทุกสถานีต้องถ่ายทอดรายการภาคข่าวทุกวัน ย่อมทำให้โอกาสที่ประชาชนจะได้รับทราบข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับตนเอง และสำหรับข่าวเศรษฐกิจการเมืองทั่วไป วิทยูยังมีบทบาทสำคัญในการ เป็นช่องทางของการสื่อสารข่าวสาร

แต่เมื่อพิจารณาถึงบทบาทของผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นสื่อประเภทบุคคลแล้ว ผู้ใหญ่บ้านเป็นช่องทางสื่อสารข่าวสารของราชการที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านหรือผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีความสำคัญเป็นอันดับรองจากวิทยูซึ่งเป็นสื่อมวลชน แต่ในด้านการรับราชการเมืองเศรษฐกิจทั่วไป ประชากรเพียงร้อยละ 3.2 เท่านั้นที่บอกว่า เขาได้รับข่าวสารเหล่านั้นโดยผ่านทางผู้ใหญ่บ้าน

ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นผู้นำท้องถิ่นในชนบท ประเภทผู้นำที่เป็นทางการ คือ ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการตามผลการเลือกตั้งของประชาชน แต่อิทธิพลของผู้นำในท้องถิ่นนั้น มักจะได้รับการสนับสนุนจากสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งต่อไปนี้ คือ ความอาวุโส ความมั่งคั่ง ความเป็นมิตร การมีการศึกษาดี อุบนิสัยใจคอดี

และมีศีลธรรมที่¹ ซึ่งผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านหนึ่งๆจะมีลักษณะเหล่านี้อยู่แล้ว
ผู้ใหญ่บ้านจึงมีลักษณะเป็นผู้นำทางความคิดเห็นความแนวความคิดของ โรว์
ซึ่งให้ความหมายของผู้นำความคิดเห็นว่าเป็น ผู้ที่สามารถมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจ
สนใจและความคิดเห็นของคนอื่นๆ² ดังนั้น ทั้งโดยบทบาทความรับผิดชอบของ
ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน และ บทบาทในการเป็นผู้นำความคิดเห็น บ่มทำให้ผู้ใหญ่บ้าน
เป็นช่องทางที่สำคัญของชาวราชการที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านนั้น

แต่สำหรับช่องทางของชาวเศรษฐกิจการเมืองทั่วไป ผู้ใหญ่บ้านเองก็มี
ได้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ทางการการเมืองทั่วไปสูงกว่าชาวบ้านอื่นๆมากนัก ทำให้
ผู้ใหญ่บ้านไม่สามารถเป็นแหล่งของข่าวสารที่เป็นชาวเศรษฐกิจการเมืองทั่วไปที่
ได้รับการยอมรับเท่ากับสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รายการข่าวจากสถานี
วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย อันเป็นหน่วยงานของรัฐบาลโดยตรง

นอกจากนี้ ความสำคัญของวิทยุและผู้ใหญ่บ้านในการเป็นช่องทางการ
สื่อสารทางการเมืองก็อาจเห็นได้จาก การตอบคำถามที่ว่า " ท่านเชื่อข่าวสาร
ของทางราชการและชาวเศรษฐกิจการเมืองจากแหล่งใดมากที่สุด " ร้อยละ
55.8 ทอมว่า วิทยุ และอีก ร้อยละ 25.3 ระบุว่า ผู้ใหญ่บ้าน เช่นกัน

อีกประเด็นหนึ่งที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง คือ
นอกจากจะศึกษาบทบาทของสื่อแต่ละชนิดในการศึกษาทางการเมืองแล้ว จะได้
พิจารณาว่าประชาชนในชุมชนชนบทได้รับข่าวสารทางการเมืองจากช่องทางการ
สื่อสารระหว่างบุคคลและการเปิดรับสื่อมวลชนในการสื่อสารทางการเมืองมากน้อย
ต่างกันเพียงใด โดยจำแนกประชากรวิจัยออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่ได้รับข่าว
สารทางการเมืองจากช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลมากกว่าสื่อมวลชน และ
กลุ่มที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองจากช่องทางการเปิดรับสื่อมวลชนมากกว่าการ
สื่อสารระหว่างบุคคล

¹จาก อิมโฮท, " ลักษณะผู้นำในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ",
ใน สุเทพ สุนทรเกสสิข (บรรณาธิการ), สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521).

²C.R.Wright, Mass Communication (New York : Random

ตารางที่ 11
ช่องทางสื่อสารทางการเมือง

ช่องทาง	จำนวน	ร้อยละ
การ เปิดรับสื่อมวลชน	194	62.2
การ สื่อสารระหว่างบุคคล	118	37.8
รวม	312	100

ผลการวิจัยพบว่า ประชากรวิจัยร้อยละ 62.2 อยู่ในกลุ่มช่องทาง การเปิดรับสื่อมวลชนในการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งมีจำนวนมากกว่า กลุ่มที่ได้รับข่าวสารจากช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล ที่มีจำนวน ร้อยละ 38.7 แสดงว่า อิทธิพลของการ เปิดรับสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยุ กระจายบทบาทขึ้นอย่าง มากต่อประชาชนในชุมชนชนบทไทย และมีแนวโน้มที่จะมีความสำคัญขึ้นเรื่อยๆ แต่สื่อมวลชนก็ยังคงมีบทบาทที่ใกล้เคียงควบคู่ไปด้วย จึงควรจะให้ความสำคัญกับ กสรสื่อสารทั้งสองประเภทเพื่อประโยชน์ในการสื่อสารทางการเมืองควบคู่กันไป

สรุป

ผลการวิจัยถึงการสื่อสารทางการเมืองของประชาชนในชนบท พบว่า ส่วนใหญ่มีระดับการสื่อสารทางการเมืองค่อนข้างต่ำ ในการเปิดรับข่าวสารทางการเมือง พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ใช้การเปิดรับสื่อมวลชนมากกว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นการคัดค้านสมมติฐานที่ 2 ที่ได้ตั้งไว้ วิทญุเป็นสื่อที่ประชาชนในชนบทใช้เพื่อรับข่าวสารของทางราชการและข่าวการเมืองการปกครองมากที่สุด และเป็นแหล่งข่าวสารทางการเมืองที่ได้รับความเชื่อถือสูงสุดอีกด้วย ผู้ใหญ่บ้านเป็นช่องทางของการส่งผ่านข่าวราชการและข่าวสารการเมืองที่มีความสำคัญรองลงมาจากวิทญุและได้รับความเชื่อถือเป็นลำดับที่สองด้วย

อย่างไรก็ตาม ลักษณะของการสื่อสารทางการเมืองในชนบทในทางความเป็นจริงนั้น ไม่อาจจะแยกการเปิดรับสื่อมวลชนและการสื่อสารระหว่างบุคคลออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด ข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่ชาวบ้านได้รับนั้นมักจะผ่านมาจากช่องทางทั้งสองช่องทาง ในลักษณะที่เกี่ยวข้องและส่งเสริมซึ่งกันและกัน กล่าวคือ เมื่อได้รับข่าวสารครั้งแรกโดยการสื่อสารระหว่างบุคคล ก็อาจมีการเปิดรับสื่อมวลชนเพื่อติดตามรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ อีก และถ้าได้รับข่าวครั้งแรกโดยการเปิดรับสื่อมวลชน ก็จะมีการนำไปพูดคุยกระจายข่าวกันต่อไปในลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคล ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นไปตามแนวสมมติฐานเรื่องกระบวนการในการสื่อสารแบบสองขั้นตอน ซึ่งจากผลการวิจัยนี้พบว่า วิทญุและผู้ใหญ่บ้าน เป็นสื่อมวลชนและสื่อบุคคลที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้านมากที่สุด จึงน่าจะเป็นไปได้ว่า ในชนบทนั้น ทั้งสื่อมวลชนและสื่อบุคคลก็เป็นช่องทางในการแพร่ข่าวสารทางการเมืองที่มีความเกี่ยวข้องและส่งเสริมซึ่งกันและกัน มิได้มีบทบาทแยกจากกันโดยสิ้นเชิง.